

Een melodie improviseren

voorbeeld 1

voorbeeld 2

voorbeeld 3

voorbeeld 4

voorbeeld 5

voorbeeld 6

Imme Tonkes vertelt in iedere Arco over haar ervaringen met improviseren in de vioolles. Deze keer: een melodie improviseren.... hoe pak je dat aan? Hoe werk je zó dat het spelen vanuit een innerlijke voorstelling gebeurt en niet zomaar wat aanrommelen? En hoe kun je dat begeleiden?

Imme Tonkes

Zingend op tekst improviseren is een goede manier om vanuit een muzikale voorstelling te beginnen. Een jonge leerling vertelde dat haar juf morgen jarig is. We gebruikten dit zinnetje: 'Heleen is morgen jarig. Gefeliciteerd!'

We zeggen de woorden in een duidelijk ritme en herhalen dit. Tokkel of strijk het ritme op een snaar. Welke snaar vind je hierbij passen? De 5-jarige leerling wil vervolgens graag 'nog een ander toontje' erbij. Welke toon vind je mooi? Ze kiest voor een variatie met A- en E-snaar (zie notenvoorbeeld). Grappige bijkomstigheid: de 6/8 maat komt in lesboekjes pas later aan de orde. De tekst vroeg om dit ritme en het ritme spelen is geen probleem.

Haar vriendinnetje wil andere tonen en gebruikt daarom liever de vingers op de A-snaar. Elke keer wordt de melodie weer anders... Het lukt haar niet om twee keer hetzelfde te spelen. "We moeten het opschrijven", besluit ze. En dat doen we dan. Is het zo goed? "Nee, het eind moet anders." Een alternatief voor de overdaad aan keuzes is een beperking tot twee of drie tonen, ontdekte ik later met een andere leerling. (zie voorbeeld 1)

Voor oudere leerlingen kan een langer gedicht, of een nonsens-tekst worden gebruikt. De tekst helpt om een aanknopingspunt te hebben, zinsbouw te maken, ritme te voelen, uitdrukking te geven met hogere of lagere tonen.

Bourdon

Zonder tekst of zang is ook eenvoudig een begin te maken met melodietjes *vanuit de open snaar*. Het ligt voor de hand om de eerste vier of vijf tonen van de majeur ladder te gebruiken. Een liggende bourdonbegeleiding op de grondtoon, als een middeleeuwse draailier, geeft bodem en grondtoonbesef. Heeft een leerling geen idee, dan is elkaar om beurten voor- en naspelen een goede warming-up. Of kies een beeldende, uitdagende titel als 'mijn goudvis', of 'circus'. (zie voorbeeld 2)

Wil je de hele majeur toonladder gebruiken, dan is een *melodie lopen* een leuke inleiding, om het idee van grondtoon lichamenlijk te gaan ervaren. De grondtoon wordt gespeeld door één persoon aan de rand van het lokaal. De improvisator begint naast deze persoon, maar doet bij iedere toon hoger een stap verder van de grondtoonspeler weg. De melodie kan natuurlijk ook heen en weer gaan en 'terug naar huis'. Ook hier kun je met drie tonen beginnen en later met vijf of acht tonen. (zie voorbeeld 3)

Intro's

Gevorderde leerlingen hebben meer keuze, wat kan leiden tot keuzestress of louter motorisch vingers bewegen. Hoe kom je als speler in een luisterende toestand, waarin een melodie kan ontstaan? Het *intro* is een moment om 'in de stemming' te komen zonder dwingende maatsoort of puls.

In de Indiase traditie van zangimprovisatie kan uren een grondtoon worden gezongen, waarna als verrassende ontwikkeling de secunde klinkt. De betekenis van een andere toon is in deze omstandigheid goed voelbaar. Een improviserend intro is een manier om het toonmateriaal te verkennen. Er hoeft niet direct een melodie met kop en staart te komen. Er mag 'gerommeld' worden, een toon herhaald of een interval gerepeteerd, proevend wat de werking is van een toon ten opzichte van de vorige.

Het indiaanse nummer *Amazonca* is pentatonisch. Bij het improviserend intro gebruiken we repeterende tonen uit de pentatonische reeks op E, eventueel begeleid door een tremolo bourdon. Met deze tonen kun je motiefjes of trillers maken van één, twee of drie tonen, die je herhaalt en laat uitklinken in de laatste toon. Als twee indianen elkaar toeroepen in het hooggebergte, ontstaat een duet: terwijl de eerste indiaan de laatste toon aanhoudt, begint de andere boven deze toon met zijn motief. Kan je voelen wanneer het 'wel genoeg is'? (zie voorbeeld 4)

Bij het Schotse nummer *Drummond Castle* kun je een intro in A mineur, zonder sext, improvi-

seren. Stel je Schotland voor... (er staat een foto onder het nummer). Woorden als mistig, eenzaam, rotsen, doedelzak, schapen, heide geven een impressie. Vanuit dit beeld en de sfeer van het nummer nodig ik de leerling uit een intro te maken bij de liggende grondtoon. Er hoeft geen doorgaand ritme te zijn, slechts flarden melodie, als mistige slierten. Wat is een mooie slotnoot voor je intro, zodat je weet dat het nummer kan beginnen? (zie voorbeeld 5)

Het melodisch materiaal van het Japanse lied *Sakura* is opgebouwd rond een tooncentrum. Zetten we de B als zonnetje in het midden, dan kan speler 1 de tonen omhoog verkennen in een vraag-antwoordimprovisatie met speler 2, die de tonen omlaag gebruikt. Spelenderwijs gaan we toch over de middentoon B heen en komen in elkaars toengebied. Kun je de laatste toon van de vorige speler herhalen als start voor jouw melodie?

Als een oude man een verhaal vertelt, neemt hij de tijd. Hij begint met: 'Er was eens een viool. Er was eens een viool die heel bijzonder was. Die bijzondere viool was namelijk gemaakt van een speciaal soort hout. Het hout voor deze viool kwam uit een ver bos... enzovoort.' Let op herhaling en voortborduren. En neem vooral de tijd om je verhaal rustig op te bouwen met telkens een nieuw aspect en pauzes tussen de zinnen. De zigeunerladder met de anderhalve toonsafstand is heel suggestief voor een geheimzinnig intro. Vanuit de grondtoon verken je de tonen met herhalingen, trillers, kleine riedeltjes en dan weer een lang aangehouden nieuwe toon. Hoe kun je de suggestie wekken dat er iets gaat gebeuren? Hoe eindig je? En dan komt er een melodie zoals *Zwarte ogen*, de overbekende zigeunermelodie in driekwartsmaat. (zie voorbeeld 6) ||||

Lesvorm

Voor wie?

Individueel en in groepen.

Tijd?

Tien minuten per onderdeel.

Niveau

Oplopend van beginnend naar gevorderd.

Doel

Melodisch verkennend improviseren met toonreeksen van verschillende stemming, zonder maatsoort.

Taak docent

Instructie, bourdon spelen, materiaal beperken bij keuzestress. Bij de intro's is een uitgeschreven nummer om na het intro te gaan spelen.

Gebruikte melodieën

- Amazonca (traditional) uit eigen verzameling
- Drummond Castle (traditional) uit the Celtic Fiddler, E.H Jones
- Sakura (traditional) afgedrukt in Zo speel ik viool deel 2, C. Eberz
- Zwarte ogen (traditional) uit eigen verzameling